

La formació professional esportiva, de lleure i de muntanya a Andorra: una necessitat

Francesc Poujarniscle i Guix

1- Presentació de l'Efpem

L'Escola de Formació de Professions Esportives i de Muntanya va ser creada l'any 1995, impulsada pel Pla estratègic andorrà i la necessitat de potenciar l'oferta d'activitats esportives relacionades amb el turisme. Anteriorment només hi havia hagut l'Enade (Escola Nacional Andorrana d'Esquí), que conjuntament amb l'ENSA (École Nationale de Ski et Alpinisme), a França, desenvolupava les formacions de monitor d'esquí.

Les funcions de l'Efpem són diverses i estan donades per la Llei de creació de l'Efpem, del 1995:

a. Donar resposta als sectors que requereixin ensenyants de l'esport, en especial al sector de les activitats esportives en el medi natural (esquí alpí, surf de neu, esquí nòrdic de fons, muntanyisme, equitació, etc.), ja que és en aquest camp on hi ha més demanda d'educadors esportius i a la vegada és on aquests poden dedicar-s'hi d'una forma totalment professional.

b. Establir una formació de qualitat, perquè els educadors esportius tinguin la capacitat d'oferir un servei en què es conjugui els aspectes de seguretat, animació i ensenyament adequats al públic que els requereixi.

c. Adaptar-se a les directrius de la Comunitat Europea sobre la formació professional, amb la pretensió d'obtenir un reconeixement de la formació de l'Efpem per part dels països que ens envolten i d'aquesta manera tenir la possibilitat de treballar a qualsevol país d'Europa i, consegüentment, del món.

L'Efpem és una parapública adscrita al ministeri d'Educació del Govern d'Andorra i està dins l'organigrama del departament de Formació Professional i Desenvolupament Tecnològic Educatiu. Tal com marca l'article 4 de la Llei de creació de l'Efpem, s'autofinança sobretot amb els ingressos que percep d'impartir cursos de formació i reciclatges.

Disposa d'uns deu professors per a la part teòrica del bloc general (psicopedagogia, ciències biològiques, etc.), més de cinquanta formadors per impartir els continguts específics (esquí alpi, muntanyisme, surf de neu, etc.) i més de seixanta tutors de pràctiques que col·laboren amb l'Efpem i amb qui els alumnes fan les estades formatives. Sense aquests tutors el procés formatiu restaria inacabat i des d'aquí els agraïm la seva inestimable col·laboració. Paral·lelament i també durant les estades formatives o pràctiques, les escoles i clubs d'esquí d'una banda i empreses de muntanya de l'altra acullen els alumnes

2- Eixos de formació

Els principals eixos de formació que hauria de dur a terme l'Efpem són:

- a- Entrenadors i monitors esportius (esports individuals, esports col·lectius, etc.).

- b-Educadors en el lleure infantil i juvenil (monitor en el temps de lleure, monitor en activitats esportives de lleure).

- c- Formació de tècnics i educadors esportius en el medi natural (esquí alpi, surf de neu, muntanyisme, esquí de fons, via ferrada, escalada, circuits d'aventura, tir amb arc, hípica, BTT)

Els objectius comuns en aquest procés formatiu són primordialment dur a terme una formació integral de l'educador esportiu, on convergeixin coneixements tècnics, psicopedagògics i d'àmbit general, aspectes de seguretat i també valors educatius. Aquest últim punt és molt important i s'ha de continuar potenciant des de l'Efpem, car l'impacte o la petjada de l'educador esportiu en l'infant pot ser d'una gran rellevància.

D'altra banda, l'Efpem també intenta que el professorat sigui gent del país amb la màxima qualificació en el seu àmbit, coneixedors de la realitat cultural, social i esportiva andorrana.

Cal destacar que l'Efpem també col·labora amb altres organismes nacionals i estrangers: se segueix un procés formatiu de tres anys per esdevenir monitor d'esquí alpi amb els alumnes del liceu Comte de Foix, iniciat en l'època de l'Enade; es col·labora, des de l'any 2003, amb la institució cultural del CIC pel que fa als graus superiors de formació professional que desenvolupa aquesta important institució catalana; es col·labora, des de final del 2009, amb la conselleria d'Educació del govern basc per dur a terme la part específica d'esquí alpi i surf de neu de la formació esportiva basca, etc.

a- Entrenadors i monitors esportius

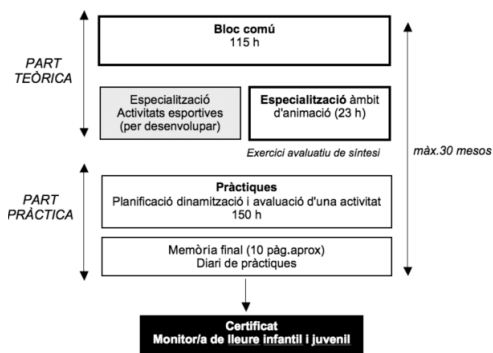
Aquesta és la branca menys desenvolupada per l'Efpem i una assignatura pendent per al futur. A Andorra, el 2009, hi ha aproximadament uns 150 clubs, més de 30 federacions esportives, fins a 7 departaments esportius comunals i un departament d'Esports del Govern que gestiona, entre d'altres coses, l'esport extraescolar. Podem observar també que a data d'avui les infraestructures esportives andorranes disposem de més de dotze gimnasos (públics i privats), aproximadament deu piscines i més de vuit pavellons poliesportius.

El nombre de monitors, la majoria eventuais, que treballen en associacions esportives és de quasi bé 400, sense comptar-hi l'esquí alpí. És un nombre elevat i pot ser un destí laboral fix o eventual per a joves del país. Cal comentar, en aquesta línia, que a partir de l'any 2008 es va iniciar al centre de formació professional d'Aixovall el DEP AEL (Activitats Esportives i de Lleure), que de ben segur donarà resposta a aquest ampli mercat laboral.

És capital, com s'ha comentat abans, que aquests entrenadors no siguin purs vehiculadors de tècnica i és primordial que clubs i federacions pensin que la seva tasca és molt més que formar esportistes d'èlit i campions. La realitat ens diu que els joves que assoliran un estatus d'atleta d'alt nivell i que podran viure de l'esport seran molt pocs. En canvi la transmissió de valors educatius mitjançant l'esport està demostrat que arrela molt més profundament en la consciència de l'infant/jove que mitjançant altres àmbits d'actuació.

b- Educadors en el lleure infantil i juvenil en animació i esports

L'Efpem ofereix des de l'any 2002 la formació de monitor de lleure. Els alumnes que realitzen aquesta formació de 290 h de durada tenen una sortida professional en l'àmbit dels esports públics i privats, les ludoteques, departaments esportius comunals, centres escolars, i colònies i espais per a joves, on existeixen més 120 places de treball fixes i més de 350 places eventuais, aquestes últimes destinades a joves estudiants universitaris i de batxillerat. Cal remarcar que des de l'any 2008 aquesta formació es realitza amb una estructura i un professorat íntegrament andorrà i que gràcies a una subvenció del departament de Joventut del Govern té un cost, podríem dir-ne, quasi bé simbòlic.

Com en l'apartat d'entrenadors esportius, la formació de lleure té com a principal objectiu potenciar els principals valors educatius mitjançant les diferents àrees de formació. En aquest sentit la col·laboració amb els diferents comuns, amb el ministeri de Salut, Benestar i Treball, amb l'Unicef, amb ADN, etc. possibilita que els futurs monitors desenvolupin activitats i jocs amb el clar objectiu d'enriquir els infants pel que fa conceptes com la sostenibilitat, la pau i el respecte, la multiculturalitat, la creativitat, etc. Un altre component rellevant en la formació de lleure és el temps destinat al medi natural: en un país com Andorra, l'Efpem creu que és bàsic que els infants i joves coneguin i respectin el medi natural i ho facin amb monitors que transmetin aquests continguts amb les màximes garanties de seguretat.

c- Educadors esportius en el medi natural

La branca oficial d'educadors esportius en el medi natural és sense cap dubte la més important en el si de l'Efpem. L'objectiu d'aquest àmbit professional és potenciar el sector turístic utilitzant els recursos que ofereix el medi físic andorrà. Entre els camps de neu, les empreses de guiatge en muntanya, l'oferta turística dels comuns, etc. podem dir que el nombre de llocs de treball d'aquest sector és superior a 550 l'any 2009. D'aquest total, quasi bé el 70% (400 llocs la temporada 2009/2010) està ocupat per monitors d'esquí alpi estrangers. Això deixa entreveure que les possibilitats per als joves andorrans de trobar una sortida professional com a monitors d'esquí alpi o en menor mesura com a monitors de surf de neu és enorme.

Un dels hàndicaps més rellevants d'aquesta professió temporal és la dificultat per trobar una activitat professional fora de l'època hivernal. Una de les solucions és especialitzar-se també com a guia acompanyant de muntanya. Les més de vuit empreses que s'han creat els últims deu anys han donat resposta a un sector encara en expansió. Malgrat això caldrien altres solucions: buscar i facilitar nous horitzons, potser fora del camp esportiu, per a aquests professionals de la neu (el mateix per als pistes i conductors de remuntadors) amb vista a la resta de la temporada, millorant també la seva situació professional i valorant la seva tasca, és una assignatura que tots tenim pendent. No obstant això, són el primer contacte amb el turista de neu, la cara visible de la societat andorrana i els que millor poden vendre el país i les seves virtuts.

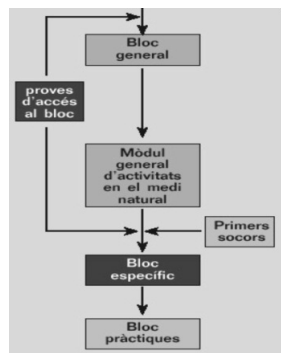
Un altre espai on poden vascular els monitors d'esquí i disciplines associades són els clubs i associacions del Principat. Quasi bé 150 places de les quals el 90% són eventuais (festius i caps de setmana) i que estan ocupades per joves que combinen la seva feina o estudis com a entrenadors d'esquí club. Com en totes les situacions d'aprenentatge amb nens, la seva tasca educativa torna a ser primordial.

3- Formació de tècnics i educadors esportius en el medi natural

El volum d'aquests cursos representa un 90% del volum total de les formacions de

l'Efpem i per això mereix un capítol a part. Com hem comentat anteriorment, les disciplines esportives de muntanya en les quals s'ofereix formació són en general activitats vertebradores del turisme d'esquí i muntanya a Andorra. Es divideixen en dues branques: formació oficial i formació modular.

a. Formació oficial. La formació oficial (monitors d'esquí alpi, de surf de neu, guia acompanyant de muntanya, etc.) consta de dos nivells. Cada nivell està format per un bloc general, un bloc específic i un bloc de pràctiques (vegeu l'esquema). El primer nivell, d'unes 250 h, a part de les estades formatives (150 h), dóna competències per a la iniciació en la disciplina escollida. A títol informatiu podem dir que des del 1997 fins a l'any 2009 han passat per l'Efpem 575 alumnes que han realitzat el nivell 1 d'esquí alpi i 110 que han superat el nivell 1 de muntanyisme. El segon nivell, que suma unes 1.000 h de formació, realitzades en dos anys, capacita el professional per desenvolupar íntegrament la professió i implica l'assoliment d'un diploma d'educador esportiu expedit pel ministeri d'Educació.

Un punt important és que per poder accedir a la formació d'educador esportiu cal tenir el graduat escolar de segona ensenyança o equivalent. Per als alumnes que no compleixen aquest requisit, des de l'any 2007, el departament de Formació Professional i Desenvolupament Tecnològic Educatiu va posar en marxa la Prova oficial d'accés al diploma d'ensenyament professional i a l'Escola de Formació de Professions Esportives i de Muntanya. Cal seguir avançant en el tema i concretament desenvolupar una prova de maduresa per als majors d'edat, ja que sovint aquest requisit és un obstacle inabastable perquè persones molt motivades i ben capacitades puguin accedir a les formacions.

Facilitar els processos formatius tot mantenint la línia de qualitat és un objectiu capital per l'Efpem. En aquest sentit s'ha treballat conjuntament amb el departament de Formació Professional els últims anys per millorar l'estructura formativa i disminuir els costos de matrícula per alumne. Per exemple, el preu de la formació de monitor d'esquí alpi nivell 2 ha disminuït un 30% de l'any 2005 al 2009.

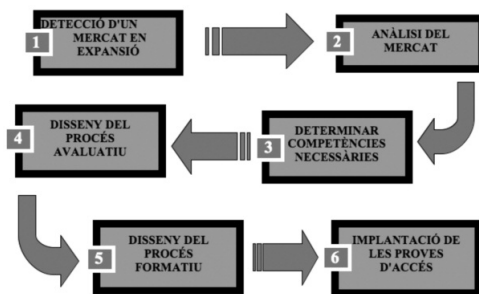
Les disciplines esportives incloses en la branca oficial de l'Efpem podríem dir que tenen poques fluctuacions de professionals en el mercat. El nombre de monitors d'esquí i surf de neu i en menor mesura el nombre de guies acompanyants de muntanya s'ha estabilitzat els últims anys. En canvi, han aparegut en escena altres propostes d'activitats en el medi natural, impulsades sobretot pel sector turístic privat i lligades a la necessitat de trobar nous recursos econòmics. En aquest sentit, l'Efpem ha hagut de reaccionar creant les formacions anomenades *modulars*.

b. Formació modular. Les formacions modulars es caracteritzen per poder adaptar-se ràpidament a la demanda del sector professional i s'anticipen també a un mercat en clara expansió. Són cursos de curta durada amb una orientació molt pràctica i específica. Aquestes activitats professionals, en estar molt lligades amb el medi natural, estan basades en gran mesura en aspectes de seguretat.

Són formacions que tenen una durada de 25 a 45 h aproximadament i per accedir-hi no cal posseir el graduat de segona ensenyança però sí que cal tenir 18 anys i haver superat la formació de primers auxilis (PSC1) o equivalent. Des de l'any 1997 s'han matriculat a l'Efpem 175 alumnes, dels quals uns 40 exerceixen en l'àmbit professional. Parlem concretament de les següents formacions:

- Tècnic d'escalada en rocòdrom
- Tècnic de circuit d'aventura en arbres
- Tècnic acompanyant de passejades a cavall
- Tècnic d'iniciació a l'acompanyament i descens amb BTT
- Tècnic d'iniciador al tir amb arc
- Tècnic d'esquí alpí en jardins de neu
- etc.

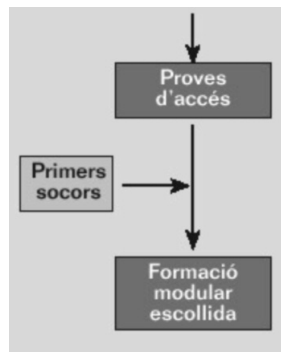
L'Efpem procedeix de la següent manera pel que fa al procés de creació d'una formació modular:

b1. Detecció d'un mercat en expansió: es realitza per part de l'Efpem o sota demanda del sector laboral.

b.2 Anàlisi del mercat: s'estudien els elements propicis i limitants de caràcter geogràfic, cultural, legislatiu, etc. Paral·lelament s'analitza la creació de llocs de treball i la viabilitat econòmica del projecte.

b.3 Determinació de les competències necessàries: si el projecte és viable es

determinen les competències professional orientades al producte concret per desenvolupar i limitades en l'àmbit d'actuació. L'exercici professional s'ha de dur a terme sempre sota la responsabilitat i supervisió d'un superior jeràrquic.

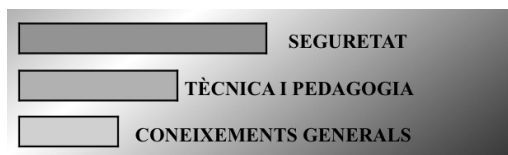
b.4 Disseny del procés avaluatiu: l'avaluació de la formació ha de reflectir fidelment l'adquisició de les competències professionals. Es posa un especial èmfasi en els aspectes pràctics.

70%	Exàmens pràctics
30%	Exàmens teòrics

b.5 Disseny del procés formatiu: el procés formatiu ha de tenir una durada d'entre 25 h i 45 h aproximadament. Aquest condicionament permet que la formació sigui àgil de posar en pràctica i que els alumnes puguin ser operacionals ràpidament, qüestió important per el sector professional.

Els continguts estan formats essencialment, com hem mencionat anteriorment, per aspectes de seguretat tot i que les aportacions tècniques i pedagògiques hi tenen una certa rellevància.

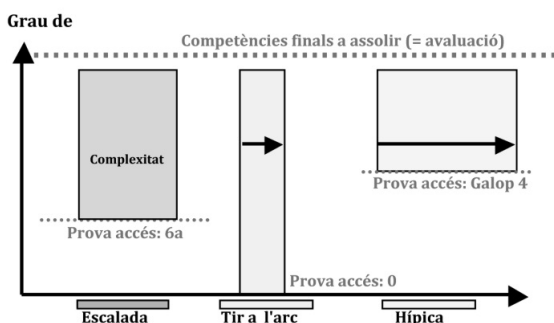
Els formadors són especialistes de l'àmbit amb una gran experiència professional i vinculats al mercat andorrà.

b.6 Implantació de possibles

proves d'accés: si és necessari s'implanten unes proves d'accés a la formació. El nivell d'exigència d'aquestes proves d'accés va relacionat, d'una banda, amb les competències per assolir i el temps per realitzar la formació i, de l'altre, amb la complexitat dels aprenentatges. Podem dir que si la complexitat dels aprenentatges és baixa, les proves d'accés seran més assequibles, i a l'inrevés.

Les proves d'accés consisteixen a determinar el domini tècnic de l'activitat per part de l'alumne. Com a exemple podem veure el nivell d'exigència (definit en grau de competència) de les proves d'accés de la formació d'escalada, de tir amb arc i d'a-companyant de passejades a cavall.

Conclusió

A la pregunta plantejada a l'inici de la xerrada, si la formació professional esportiva, de lleure i de muntanya a Andorra és una necessitat, sempre podem argumentar que poques coses hi ha estrictament necessàries. No obstant això, hem pogut constatar que aquest tipus de formacions pot contribuir a millorar l'educació dels infants i adolescents si ens referim a la tasca dels entrenadors i monitors d'associacions i centres d'esplai, d'una banda, i de l'altra, pot contribuir al desenvolupament del sector turístic i econòmic del país.

Pel que fa a les sortides professionals d'aquestes formacions podria haver-hi fins a 1.500 llocs de treball, xifra gens menyspreable en el mercat andorrà. Caldrà, però, establir progressivament unes bases legals que regulin el sector i protegeixin els professionals sobretot de l'intrusisme.

Invertir en formació de professionals d'activitats físiques i esportives i de lleure no ha de tenir una finalitat únicament esportiva: és una inversió en capital humà i econòmic.

Només em queda agrair a la Societat Andorrana de Ciències i a la Sílvia Puente la possibilitat donada a l'Efpem d'explicar els seus objectius en matèria de formació.

Francesc Poujarniscle i Guix
Director de l'Efpem